

IV SINIF ŞAĞIRDLƏRİNİN TƏDRİS DİLİ ÜZRƏ NAILİYYƏTLƏRİNİN GENDER ASPEKTİNDƏN TƏHLİLİ

MƏDİNƏ TAİBOVA, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti və Corc Vaşinqton Universitetinin magistrantı. E-mail: madinataib6@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-1058-7468>

ÜLKƏR BABAYEVA, Təhsil üzrə doktor, Cons Hopkins Universiteti, ABŞ.
E-mail: ubabayeva@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-2376-994X>

İLƏHƏ TAĞİYEVA, Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Təhsildə nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi şöbəsinin müdiri.
E-mail: ilaha.tagiyeva@arti.edu.az
<https://orcid.org/0009-0000-6452-5867>

Məqaləyə istinad:

Taibova M., Babayeva Ü., Tağıyeva İ. (2025). IV sinif şagirdlərinin tədris dili üzrə nailiyyətlərinin gender aspektindən təhlili. *Azərbaycan məktəbi*. № 3 (712), səh. 19–29

DOI:

10.30546/32898065.2025.3.1003

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 08.05.2025

Qəbul edilib: 08.07.2025

ANNOTASIYA

Məqalədə 2022-2023-cü tədris ilində ölkə üzrə bütün dövlət ümumi təhsil müəssisələrinin IV sinif şagirdləri arasında keçirilmiş monitorinqin nəticələrinə əsasən qız və oğlan şagirdlərin tədris dili fənni üzrə səriştələri arasındakı fərqlər araşdırılır. Monitorinqin nəticələrinə görə, qız şagirdlər oğlan şagirdlərə nisbətən daha yaxşı nəticələr əldə edib. Məqalənin məqsədi bu fərqlərin səbəblərini və onları doğuran faktorları müəyyən etməkdir. Məqalədə həmçinin qız və oğlan şagirdlərin tədris dilində oxuyub-anlama bacarıqlarına təsir edən gender amilləri, sosial gözləntilər, motivasiya səviyyələri kimi məsələlər də qiymətləndirilib. Tədqiqatın nəticələri qız və oğlan şagirdlərin tədris dili üzrə öyrənmə ehtiyaclarının fərqləndiyini müəyyən edir və bu fərqlərin təhsil prosesində nəzərə alınaraq idarə edilməsinə dair praktik tövsiyələr irəli sürür.

Açar sözlər: Tədris dili, gender, genderlərarası fərqlər, monitorinq nəticələri, qız və oğlan şagirdlər, oxuyub-anlama.

GENDER-BASED ANALYSIS OF 4th GRADE STUDENTS' ACHIEVEMENTS IN LANGUAGE OF INSTRUCTION

MADINA TAIBOVA, Master's student at Azerbaijan State Pedagogical University and George Washington University.

E-mail: madinataib6@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-1058-7468>

ULKAR BABAYEVA, Doctor of Education, Johns Hopkins University, USA.

E-mail: ubabayeva@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-2376-994X>

ILAHA TAGHIYEVA, Head of Department, Assessment of Educational Achievements, Institute of Education of the Republic of Azerbaijan.

E-mail: ilaha.tagiyeva@arti.edu.az

<https://orcid.org/0009-0000-6452-5867>

To cite this article:

Taibova M., Babayeva U., Taghiyeva I. (2025). Gender-Based Analysis of 4th Grade Students' Achievements in Language of Instruction. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 712, Issue III, pp. 19–29

DOI:

10.30546/32898065.2025.3.1003

Article history

Received: 08.05.2025

Accepted: 08.07.2025

ABSTRACT

This article examines gender-based differences in language subject competencies between female and male students, based on the results of a nationwide monitoring study conducted among 4th grade students in public general education institutions across Azerbaijan during the 2022–2023 academic year. According to the results, female students achieved better outcomes compared to male students.

The aim of the article is to identify the reasons behind these differences and the contributing factors. It also explores gender dynamics, social expectations, and levels of motivation that influence the reading and comprehension skills of both female and male students in the language of instruction.

Keywords: Language of instruction, gender, gender differences, monitoring results, female and male students, reading comprehension.

GİRİŞ

Təhsil sahəsində gender bərabərliyi və genderlər arasındakı fərqlər uzun müddətdir ki, tədqiqatçıların və mütəxəssislərin diqqətini cəlb edib və tədqiqat obyektinə çevrilib. Hyde və Linnin (2006) tədqiqatlarında qız və oğlan şagirdlər arasında akademik göstəricilərdə əhəmiyyətli fərqlər də bunu bir daha sübut edir. Müxtəlif tədqiqatlar qızların oxuma və anlama bacarıqlarının oğlanlardan üstün olduğunu göstərir. Bu fərqlər bioloji, sosial və motivasiya amilləri ilə əlaqələndirilir. Bioloji amil kimi qızların erkən yaşlarda dil bacarıqlarını daha sürətlə inkişaf etdirməsi bir çox tədqiqatlarda tez-tez vurğulanır. Halpern (2000) yazır ki, qızların beyin quruluşu və nitqin inkişafı ilə əlaqəli sahələrdə erkən yaşlardan oğlanlardan üstün olması onların oxuyub-anlama bacarıqlarına müsbət təsir göstərir. Cəmiyyətlərdəki gender rolları da oxuyub-anlama bacarıqlarında fərqlərə səbəb olur. Qızlardan sosial, emosional və dil bacarıqlarını inkişaf etdirmələri daha çox gözlənilir, bu da onların oxuyub-anlama bacarıqlarının daha yaxşı formalaşmasına şərait yaradır. Motivasiya faktoruna gəldikdə isə tədqiqatlar göstərir ki, qızlar oxumağa daha çox maraq göstərir və bu maraq onların akademik nəticələrinə müsbət təsir edir. Məsələn, Logan və Johnston (2010) motivasiya fərqlərinin oxuyub-anlama bacarıqlarındakı üstünlüyə əhəmiyyətli təsir göstərdiyini vurğulayırlar. McGeown və həmkarları (2012) isə göstərir ki, bu motivasiya fərqi yalnız fərdi meyllərlə deyil, həm də sosial təsirlər, xüsusilə valideynlərin və müəllimlərin qızları oxumağa daha çox təşviq etmələri ilə əlaqədardır.

Bu kimi amillər Azərbaycan üçün də xarakterikdir. Belə ki, 2022–2023-cü tədris ilində IV sinif şagirdləri arasında keçirilən monitorinq əsasən qız şagirdlərin tədris dili fənni üzrə oğlanlardan daha yüksək nəticə göstərdiyi müəyyən edilib. Təhlillər göstərir ki, bu üstünlük qızların anlama, filoloji təhlil, ümumiləşdirmə və şərh etmə səriştələrində daha müvəffəqiyyətli olmaları ilə izah oluna bilər. Bu isə bir daha onu düşünməyə əsas verir ki, sosial gözləntilər,

motivasiya fərqləri və s. şagirdlərin dil bacarıqlarında ciddi fərqlərin yaranmasına səbəb olur.

PROBLEMİN QOYULUŞU

Tədris dili fənni şagirdlərin akademik inkişafında əsas rol oynayan istiqamətlərdən biridir. Bu fənn üzrə əldə edilən səriştələr şagirdlərin digər fənlərdə də uğur qazanmasına və ümumi təhsilin keyfiyyətinə müsbət təsir göstərir. Dünya təcrübəsinə əsaslanan tədqiqatlar göstərir ki, qızlar dil bacarıqları üzrə oğlanlardan daha yüksək nəticələr əldə edir (Reilly və d., 2018). Bu fərqlərin lokal miqyasda mövcud olub-olmadığı, Azərbaycanın təhsil sistemində özünü necə göstərdiyi barədə ətraflı məlumat azdır. Çünki Azərbaycanda şagirdlərin oxu və ya dil fənləri, o cümlədən tədris dili fənni üzrə akademik nailiyyətlərində gender fərqlərinin mövcudluğu məsələsi indiyədək araşdırılmayıb.

TƏDQIQAT SUALLARI

Tədqiqatın əsas məqsədi tədris dili fənni üzrə oğlan və qız şagirdlər arasında akademik nailiyyət fərqliliklərini öyrənməkdir. Bu məqsədlə aşağıdakı tədqiqat sualları araşdırılıb:

1. Şagirdlərin tədris dili üzrə akademik nailiyyətlərində qızlar və oğlanlar arasında statistik cəhətdən əhəmiyyətli fərqlər varmı?
2. Əgər fərqlər mövcuddursa, bu fərqlər hansı miqyasda müşahidə olunur və şagirdlərin hansı bacarıqları üzrə fərqlər daha çoxdur?

ƏDƏBİYYATA BAXIŞ

Gender sosial yaşamaqdır, yəni cəmiyyətin insanlara yaşaması və onların xüsusiyyətlərini formalaşdırmasıdır. Correll (2001) təhsil sahəsindəki gender fərqliliklərini araşdıraraq, qızların sosial elmlər və humanitar sahələrdə, oğlanların isə daha çox texniki və dəqiq elmlərdə yüksək nailiyyətlər göstərdiyini bildirib. Hyde və Mertz (2009) dil və humanitar elmlərdə qızların nailiyyətlərinin oğlanlardan daha yüksək olmasını onların bu sahələrə marağı və

cəmiyyətin dəstəyinin bu marağı daha da gücləndirməsilə əlaqələndirirlər. Beləliklə, cəmiyyətin oğlan və qızların oxuyub-anlama bacarıqlarına fərqli münasibət göstərməsi onların nəticələrinə təsir edir. Tədqiqatlar göstərir ki, genderlə bağlı sosial gözləntilər qız və oğlanların dil və yazı bacarıqlarında müxtəlif nailiyyətlər əldə etməsinə səbəb olur ki, bu da onların ümumi akademik uğurlarına təsir göstərir (Chiu & McBride-Chang, 2006).

Bəzi araşdırmalarda isə bu fərqlərin digər fənlərə nisbətən oxuyub-anlamada daha çox müşahidə olunduğu qeyd edilir. Belə ki, İngiltərədə aparılan milli qiymətləndirmələr oxu və ingilis dili (tədris dili kimi) fənlərində gender fərqlərinin digər akademik fənlərlə, məsələn, riyaziyyat və təbiət elmləri fənləri ilə müqayisədə daha geniş olduğunu sübut edir (Təhsil Departamenti, 2010a; 2010b). Qız şagirdlərin oxu və yazı sahələrində oğlanlardan daha yaxşı nəticə göstərməsi (Reilly, Neumann, & Andrews, 2019) hər zaman tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olub. Hətta qızların oxu nailiyyətlərinə görə oğlanlardan daha yüksək nəticə göstərdiyi Avstraliya tədqiqatları, NAEP (National Assessment of Educational Progress) və PISA tədqiqatlarında da qeyd olunur (Lietz, 2006). Oxu və yazı bacarıqlarında qızların üstünlüyü müxtəlif yaş qruplarında və mədəniyyətlərdə də müşahidə olunur (OECD, 2015). Belə ki, PISA 2018 çərçivəsində aparılan funksional oxu savadlılığının qiymətləndirilməsinə dair nəticələr göstərir ki, Finlandiyada oğlan şagirdlərin 20%-i, qız şagirdlərin isə yalnız 7%-i funksional oxuyub-anlama bacarıqları üzrə minimum səviyyəyə belə çatmayıb, bu da onların gündəlik həyatda, təhsildə və gələcək əmək fəaliyyətində səmərəli iştirak etmələri üçün kifayət qədər hazırlıqlı olmadıqlarını göstərir (Ahonen, 2021; OECD, 2019b). 50 ölkənin iştirak etdiyi Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS) tədqiqatının nəticələrinə əsasən 4-cü sinifdə təhsil alan qızlar 48 ölkədə bədii oxu, 38 ölkədə isə informativ oxu üzrə oğlanlardan üstün nəticələr göstəriblər (Mullis və d., 2017). 2013-cü ildə Filippin Statistika İdarəsi tərəfindən aparılan The Functional

Literacy, Education and Mass Media Survey (FLEMMMS) nəticələri qadınlar arasında funksional savadlılıq nisbətinin (97%) kişilərdən (96.1%) yüksək olduğunu göstərib. Bu fakt qadınların oxuma və yazma bacarıqları baxımından kişilərlə müqayisədə daha yüksək funksional savadlığa malik olduğunu təsdiqləyir.

Hedges və Nowell (1995) 1971–1992-ci illər arasında NAEP tərəfindən aparılan araşdırmalarda hər il qız şagirdlərin oxuyub-anlama testlərində oğlanlara nisbətən əhəmiyyətli dərəcədə daha yüksək nəticələr göstərdiklərini müəyyən ediblər. Bu, bir daha müxtəlif yaş qruplarında və mədəniyyətlərdə qızların oxu və yazı bacarıqlarında oğlanlardan daha yaxşı nəticələr göstərdiyini sübut edir (OECD, 2015). Böyük Britaniyada 7, 11 və 14 yaşlı şagirdlər arasında keçirilən savadlılıq testləri göstərir ki, yaşlarına uyğun oxuyub-anlama səviyyəsinə çatan qız şagirdlərin nisbəti oğlan şagirdlərdən daha yüksək olub (DCSF, 2007a, 2007b, 2007c). Qızlar ünsiyyət və yazılarında dil qaydalarına daha çox diqqət edirlər. Bu onların cəmiyyətdəki mövqelərindən və sosial məsuliyyətlərindən irəli gəlir (Lackoff, 1973). Tədqiqatlar göstərir ki, qız şagirdlərin yazılarında daha çox təsviri ifadələrə, emosional çalarlara və ədəbi üsluba üstünlük verilir (Else-Quest və digərləri, 2010).

Motivasiya və oxumağa olan maraq da genderlər arasında fərqlənən xüsusiyyətlərdəndir və şagirdlərin əldə etdiyi nəticələrə təsir göstərir (Marinak & Gambrell, 2010; Ryan & Deci, 2000; Wang & Guthrie, 2004). Milli və beynəlxalq araşdırmalar göstərir ki, dərslərlərdəki mətnləri oxumağa maraq baxımından da qızlar üstünlük təşkil edir (Marinak & Gambrell, 2010; McGeown, və d., 2012; Mullis və d., 2017). Maubach və Morgan (2001) qeyd edirlər ki, oğlan şagirdlər dəqiq elmlərdə, qız şagirdlər isə dilçilikdə daha yüksək nəticələr göstəriblər. Bunun səbəbi Meece və həmkarlarının (2006) araşdırmalarında göstərdiyi kimi, oğlanların riyaziyyat, elm və idmanı maraqlı mövzular kimi qəbul etməsi, qızların isə oxumağa daha çox üstünlük verməsi ola bilər.

METODOLOGIYA

Bu tədqiqat üçün əsas məlumat mənbəyi Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən 2023-cü ildə ölkə üzrə bütün dövlət ümumi təhsil müəssisələrinin IV siniflərində tədris dili və riyaziyyat fənləri üzrə monitorinqin nəticələridir. Monitorinq şagird nailiyyətlərinin yaxşılaşdırılması, IV sinfin sonunda şagirdlərdə müvafiq standartlar üzrə bilik və bacarıqların hansı səviyyədə formalaşdığının müəyyən edilməsi və ibtidai təhsil səviyyəsində keyfiyyətin artırılması istiqamətində tədbirlərin görülməsi məqsədləri ilə təşkil edilib. Tədqiqat datasına şagirdlərin tədris dili və riyaziyyat fənləri üzrə keçirilən monitorinq nəticələri və demografik məlumatlar daxildir. Tədqiqatda xüsusilə tədris dili monitorinq nəticələrində gender fərqliliklərinə diqqət yetirilir. Verilənlər bazası şagirdlərin göstəriciləri ilə bağlı hərtərəfli nəticələr təqdim edərək, oğlan və qızların qiymətləndirmədə necə çıxış etdiklərini ətraflı təhlil etməyə imkan verir. Bu tədqiqat kəmiyyət metoduna əsaslanır və mövcud olan statistik məlumatların ikinci dərəcəli analizi (secondary data analysis) üzərində qurulub.

Monitorinqdə 153930 (oğlanlar – 53.02%, qızlar – 46.4%) şagird iştirak edib. Ümumi iştirakçıların 0.58%-i cavab kartında cins bölməsini ya tamamilə boş qoyub, ya da cavab kartında qeydiyyat aparmayıb. Monitorinqdə iştirak edən IV sinif şagirdlərinin 90.05%-i (138615) Azərbaycan, 9.89%-i (15219) rus, 0.06 %-i isə (96) gürcü bölmələrini təmsil ediblər. Şagirdlərə tədris dili fənni üzrə 30, riyaziyyat fənni üzrə 30 (25 qapalı +5 açıq) olmaqla ümumilikdə 60 sual təqdim olunub. Əldə olunan nəticələr bir neçə istiqamətdə analiz edilib: fənlər, gender, şagirdlərin təhsil aldığı bölmələr, Regional Təhsil İdarələri (RTİ), sektorlar, məktəblər, sərişmələr və tapşırıqlar (psixometrik analizlər).

Şagirdlərin monitorinqdən əldə edə biləcəkləri maksimum nəticə hər fəndən 30 olmaqla cəmi 60 baldır. Təhsilalanlar tədris dili fənnindən topladıqları bala əsasən 5 kateqoriyaya bölünüb,

bu kateqoriyaların adları və hansı bal aralığında qiymətləndirildikləri aşağıdakı kimi müəyyən edilib:

1. "Çox yaxşı" — 25-30 bal aralığında.
2. "Yaxşı" — 19-24 bal aralığında.
3. "Orta" — 13-18 bal aralığında.
4. "Zəif" — 7-12 bal aralığında.
5. "Çox zəif" — 0-6 bal aralığında.

Şagirdlərin inkişafını izləmək və beynəlxalq standartlarla müqayisə etmək üçün topladıqları bala əsasən kateqoriyaya bölünmə yanaşması Avropa Şurasının Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) modelini dəstəkləyir. Bu modelə əsaslanan tədqiqatlar şagirdlərin dil bacarıqlarını müxtəlif səviyyələrdə təsnif edir (Council of Europe, 2001). Bachman və Palmer vurğulayır ki, dil bacarıqlarının ölçülməsi üçün müəyyən edilmiş kateqoriyalar şagirdlərin ümumi və xüsusi bacarıqlarını təsnif etməyə imkan yaradır və bu təsnifat onların təlim ehtiyaclarının daha dəqiq müəyyən edilməsinə xidmət edir (Bachman & Palmer, 1996).

TƏDQIQATIN NƏTİCƏLƏRİ

Monitorinqin nəticələrinə əsasən qız şagirdlər tədris dili fənni üzrə ümumi göstəricilərdə oğlan şagirdlərə nəzərən daha yüksək nəticələr nümayiş etdiriblər. Onlar daha çox "Çox yaxşı" və "Yaxşı" kateqoriyalarında yer alıb. Qız şagirdlərin 20%-i maksimum bal intervalına aid olub, oğlanlar isə nisbətən aşağı göstəricilər əldə edərək daha çox "Orta" və "Zəif" kateqoriyalarında təmsil olunublar.

Bu fərq statistik cəhətdən əhəmiyyətli olmaqla yanaşı, qız şagirdlərin dili mənimsəmə və tətbiq etmə bacarıqlarında üstün olduqlarını göstərir. Monitorinq zamanı düzgün cavab ortalamalarının da qızlarda daha yüksək olduğu müşahidə edilib. IV sinif şagirdlərinin düzgün cavab sıxlığı histqramına əsasən qız şagirdlərin nəticələri oğlan şagirdlərə nisbətən daha yüksək olub. Bu göstəricilər Azərbaycanda tədris dili üzrə gender fərqlərinin real vəziyyətini əks etdirir. Növbəti bölmədə bu fərqlərin sərişmələr, qiymətləndirmə kateqoriyaları və digər spesifik

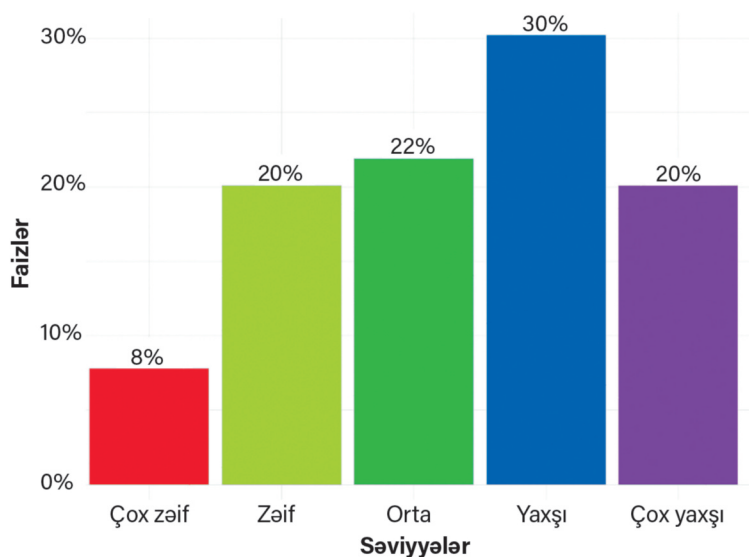
göstəricilər üzrə ətraflı təhlili təqdim olunacaqdır.

Diaqram 1-də əks olunan histoqramda tədris dili fənni üzrə şagirdlərin topladıqları bala görə kateqoriyaları əks olunur. Bu təsvirə əsasən şagirdlərin 8 %-i “Çox zəif”, 30 %-i “Yaxşı”, 20%-i isə “Çox yaxşı” kateqoriyasına daxil olub.

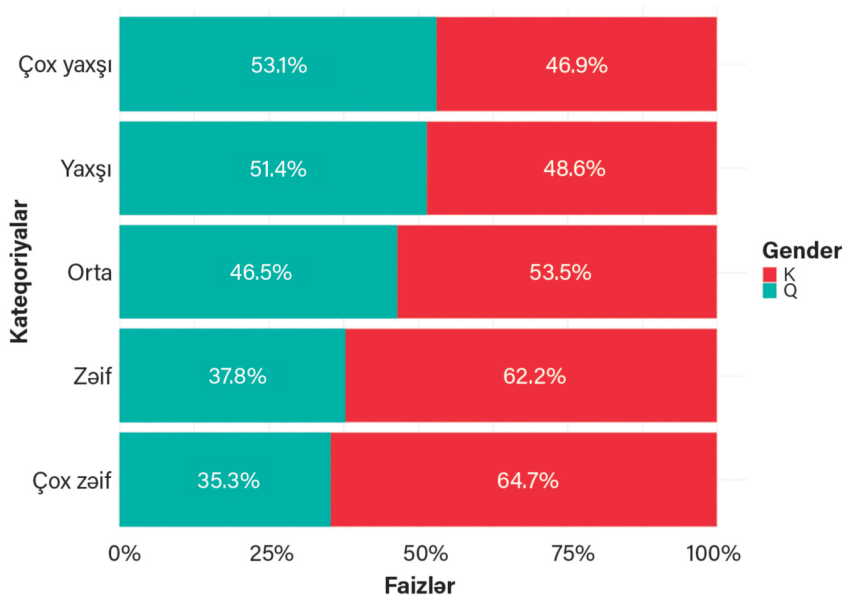
Diaqram 2-də tədris dili fənnində kateqoriyalar üzrə balların genderə görə paylanması

verilir. Göründüyü kimi, qız şagirdlərin nəticələri “Çox yaxşı” və “Yaxşı”, oğlan şagirdlərin nəticələri isə “Orta”, “Zəif” və “Çox zəif” kateqoriyalar üzrə üstünlük təşkil edir. Voyer, D. & Voyer, S. (2014) oğlanların zəif nəticə göstərməsini onların qızlarla müqayisədə daha az motivasiyaya və özünəinam səviyyəsinə malik olması ilə izah edirlər.

Diaqram 1 Tədris dili fənnində səviyyələr üzrə ballar (faizlə)

Diaqram 2 Tədris dili fənnində balların genderə görə səviyyələr üzrə paylanması

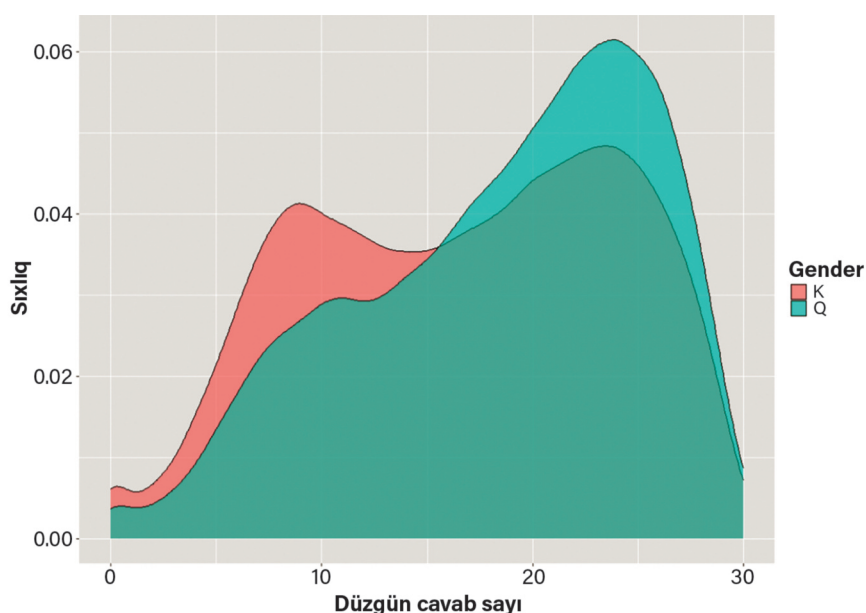
Tədris dili fənni üzrə genderə görə tapşırıqların cavablandırılma histoqramında da (Diaqram 3) qız şagirdlərin daha çox sualı düzgün cavablandırıdığı qeyd olunur. Histoqramda verildiyi kimi qız şagirdlərin düzgün cavab sayı 0.06 sıxlığında toplanıb. Oğlanlarda isə bu təxminən 0.04-0.05 arası sıxlıqda dəyişir.

Monitorinqdə təqdim olunan tapşırıqlar çərçivə sənədində qeyd olunan sərişələrə

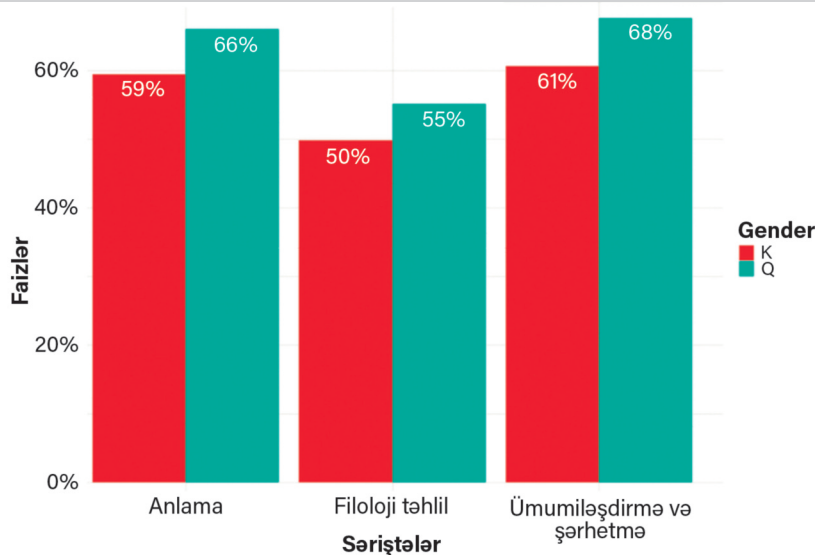
əsaslanır. Ölçmədə hər fənn üzrə 3 əsas sərişə müəyyən olunub. Tədris dili fənni isə anlama, filoloji təhlil, ümumiləşdirmə və şərhətmə sərişələrinə əsaslanıb.

Sərişələrə əsasən düzgün cavablandırma faizinə nəzər yetirdikdə (Diaqram 4) məlum olur ki, qız şagirdlər və oğlan şagirdlərin nəticələri arasında filoloji təhlil üzrə 5%, digər iki sərişə üzrə isə 7% fərq vardır.

Diaqram 3 Tədris dili fənni üzrə genderə görə tapşırıqların cavablandırılması

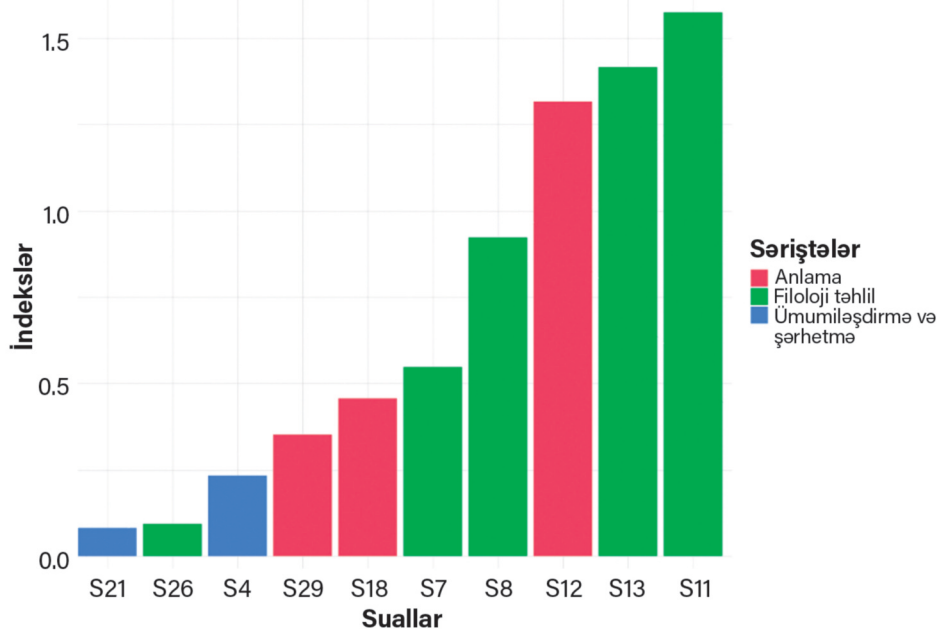
Diaqram 4 Tədris dili fənni üzrə sərişələrə görə tapşırıqların cavablandırılması

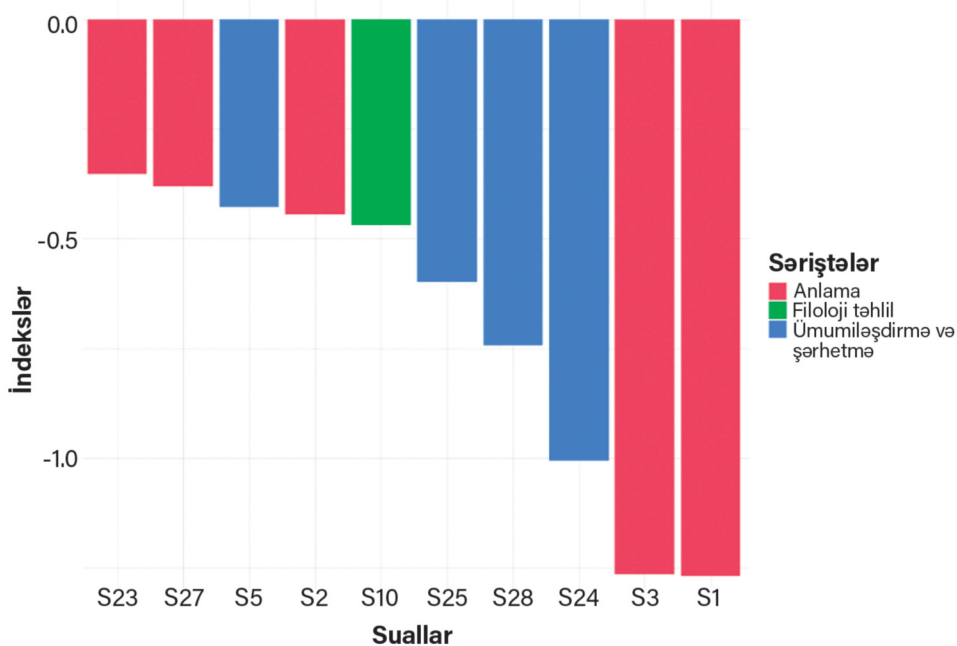
Əgər sualların səriştələrə əsasən çətinlik dərəcələrinə nəzər yetirsək, Diaqram 5 və Diaqram 6-da verilən qrafiklərdən də görün-
düyü kimi tədris dili fənnindən ən çətin sual-
lar filoloji təhlillə, çətinlik dərəcəsi ən az olan
suallar isə anlama ilə bağlı tapşırıqlar olub.

Səriştələr üzrə nəticələr arasındakı fərqləri
əks etdirən qrafiklərə əsasən qız şagirdlər ən
yüksək çətinlik səviyyəsinə malik olan filoloji
təhlil tapşırıqlarında da oğlan şagirdlərə nisbətən
daha yaxşı nəticələr göstəriblər. Willingham və
Coleyə (1997) görə oğlanlar çoxseçimli suallarda

Diaqram 5 Tədris dili fənni üzrə tapşırıqların çətinlik dərəcələri

Diaqram 6 Tədris dili fənni üzrə çətinlik dərəcəsi ən az olan 10 tapşırıq

daha yaxşı nəticə göstərsələr də, qızlar sərbəst cavab tələb edən (məsələn, esse) qiymətləndirmələrdə onları geridə qoyurlar. Bu, Feingold (1988) tərəfindən müəyyən edilən qızların qrammatika və imla testlərində oğlanları üstələdiklərini göstərən nəticələrlə uyğunluq təşkil edir.

MƏHDUDİYYƏTLƏR

Təqdim olunan datada şagirdlərin nəticələri onların işarələdikləri cavab variantlarla yox, "+" və "-" şəklində (düz cavab və səhv cavab) verildiyinə görə, tapşırıqlara aid distraktorların analizi aparıla bilmədi. Monitorinqin iştirakçılarının 0.58%-i cavab kartında cins bölməsini ya tamamilə boş qoyub, ya da cavab kartında qeydiyyat aparmayıb. Bu qrupun hamısının qadın cinsinə aid olduğunu fərz etsək belə, kişi cinsinə aid olan şagirdlərin çoxluğu üstünlük təşkil edəcək. Wiliam (2011) qeyd edir ki, məlumatların toplanmasında aydınlıq olmaması, məsələn, qeyri-dəqiq və ya itirilmiş demoqrafik məlumatlar şagirdlərin irəliləyişinin düzgün şəkildə analiz edilməsinə əngəl törədir. Bu isə qiymətləndirmələrin tədrisin inkişafına xidmət etməsini məhdudlaşdırır, çünki düzgün və tam məlumatlar olmadan tədris prosesinə dair daha effektiv qərarlar vermək çətinləşir.

YEKUN NƏTİCƏ VƏ TÖVSIYƏLƏR

Aparılan tədqiqatın nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda şagirdlər arasında tədris dili fənni üzrə akademik nailiyyətlərdə əhəmiyyətli gender fərqi mövcuddur. Qız şagirdlərin əksəriyyəti "Çox yaxşı" və "Yaxşı" kateqoriyalarında yer tutur. Bunu onların oğlanlara nisbətən daha yüksək nəticə göstərdiyi ilə əlaqələndirmək olar. Oğlanlar isə daha çox "Orta", "Zəif" və "Çox zəif" kateqoriyalarında təmsil olunublar. Tədris dili fənnində qız şagirdlərin daha yüksək nəticə göstərməsi onların dili mənimsəmədə, oxuyub-anlamada, filoloji təhlildə daha üstün olduqlarını sübut edir. Monitorinqdə iştirak edən oğlanların orta göstəriciləri isə qızların nailiyyətləri ilə müqayisədə daha aşağıdır. Bu tapıntılar qızların

dil və oxuma bacarıqlarında oğlanlardan üstün olduqlarını göstərən digər tədqiqatlarla da uyğunluq təşkil edir. Məsələn, Sadker, M. və Sadker, D (1994) qızların dil bacarıqlarında oğlanlardan daha yüksək nəticə göstərdiyini vurğulayır və bu fərqin təhsil prosesindəki gender bərabərsizliyi ilə əlaqədar olduğunu qeyd edir. Lackoff (1975) da, qızların dil və yazı sahələrinə daha çox maraq göstərdiyini və bu sahələrdə daha yaxşı nəticə nümayiş etdirdiklərini izah edir.

Bu tədqiqatın təhlili belə düşünməyə əsas verir ki, gələcək tədqiqatlar qız və oğlan şagirdlər arasında tədris dili üzrə nəticə fərqlərinin səbəbləri daha dərinlən araşdırılmalı, məsələn, qızların daha yüksək oxuma və yazma motivasiyasının sosial və mədəni təsirlərini öyrənmək üçün araşdırmalar aparılmalıdır. Bu cür tədqiqatlar valideynlərin və müəllimlərin rolunu, məktəbdəki sosial strukturların motivasiyaya təsirini nəzərə alaraq təhsil sistemində genderə uyğun yanaşmaların tətbiqini təmin edə bilər (McGeown və d., 2012). Həmçinin sinif otağında oğlan və qızların davranışlarının və tədris dili tapşırıqlarına yanaşmalarının fərqli olub-olmaması araşdırılmalıdır. Bu cür araşdırmalar gender rollarının və müəllimlərin sinifdəki yanaşmalarının şagirdlərin göstəricilərinə necə təsir etdiyini öyrənməyə kömək edə bilər (Leaper, 2015). Texnologiyanın tədris dili üzrə nəticələrə təsiri də vacib mövzudur; onlayn tədris və interaktiv göstəricilərin oğlan və qız şagirdlərin bacarıqlarına necə təsir etdiyini araşdıran tədqiqatlar tədris metodlarının şagirdlərin nəticələrini necə dəyişdirdiyini göstərə bilər (Wang & Guthrie, 2004). Nəhayət, fərdiləşdirilmiş təlim yanaşmalarının oğlan və qız şagirdlərə necə təsir etdiyini öyrənmək üçün daha çox eksperimental tədqiqatlar aparılmalıdır, çünki bu yanaşmaların şagirdlərin fərdi ehtiyaclarına uyğunlaşdırılması onların nəticələrini artırma bilər (Timperley, 2008).

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- ¹ Ahonen, A. (2021). Finland: Success through equity—The trajectories in PISA performance. *In Equity and quality in education* (pp. 131–149). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-59031-4_6
- ² Bachman, L.F., & Palmer, A. (1996). *Language testing in practice*. Oxford University Press.
- ³ Chiu, M.M., & McBride-Chang, C. (2006). Gender, context, and reading: A comparison of students in 43 countries. *Scientific Studies of Reading*, 10(4), 331–362.
https://doi.org/10.1207/s1532799xssr1004_1
- ⁴ Correll, S.J. (2001). Gender and the career choice process: The role of biased self-assessments. *American Journal of Sociology*, 106(6), 1691–1730.
<https://doi.org/10.1086/321299>
- ⁵ Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge University Press. Retrieved from
<https://assets.cambridge.org/052180/3136/sample/0521803136ws.pdf>
- ⁶ DCSF (Department of Children, Schools, and Families). (2007a). The Standards Site: The National Strategies Primary. Retrieved September 14, 2007, from
www.standards.dfes.gov.uk/primary/about/
- ⁷ DCSF. (2007b). The Standards Site: The National Strategies Secondary Key Stage 3. Retrieved September 14, 2007, from
www.standards.dfes.gov.uk/primary/about/
- ⁸ DCSF. (2007c). Statutory guidance for schools causing concern. Retrieved July 15, 2007, from
www.standards.dfes.gov.uk/sie/documents/2007SCCGuidance.doc
- ⁹ Else-Quest, N., Hyde, J.S., & Linn, M.C. (2010). Cross-national patterns of gender differences in mathematics: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 136(1), 103–127.
<https://doi.org/10.1037/a0018053>
- ¹⁰ Feingold, A. (1988). Cognitive gender differences are disappearing. *American Psychologist*, 43,
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.43.2.95>
- ¹¹ Halpern, D.F. (2000). *Sex differences in cognitive abilities* (3rd ed.). Erlbaum.
<https://doi.org/10.4324/9781410605290>
- ¹² Hedges, L.V., & Nowell, A. (1995). Sex differences in mental test scores, variability, and numbers of high-scoring individuals. *Science*, 269 (5220), 41–45.
<https://doi.org/10.1126/science.7604277>
- ¹³ Hyde, J. S., & Linn, M. C. (2006). Gender similarities in mathematics and science. *Science*, 314(5799), 599–600.
<https://doi.org/10.1126/science.1132154>
- ¹⁴ Hyde, J.S., & Mertz, J.E. (2009). Gender, culture, and mathematics performance. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106(22), 8801–8807.
<https://doi.org/10.1073/pnas.0901265106>
- ¹⁵ Kane, M.T. (2013). Validity in educational assessment. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 32(3), 5–14.
<https://doi.org/10.1111/jedm.12000>
- ¹⁶ Kannianen, L., Kiili, C., Tolvanen, A., Aro, M., & Leppänen, P. (2019). Literacy skills and online research and comprehension: Struggling readers face difficulties online. *Reading and Writing*, 32(8), 1933–1958.
<https://doi.org/10.1007/s11145-019-09944-9>
- ¹⁷ Lakoff, R. (1973). Language and woman's place. *Language in Society*, 2(1), 45–80.
<https://doi.org/10.1017/S0047404500000051>
- ¹⁸ Leaper, C. (2015). Gender and social-cognitive development. In L. S. Liben, U. Müller, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Cognitive processes* (7th ed.). Wiley.
<https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy219>
- ¹⁹ Leitz, P. (2006). A meta-analysis of gender differences in reading achievement at the secondary school level. *Studies in Educational Evaluation*, 32(4), 317–344.
<https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2006.10.002>
- ²⁰ Logan, S., & Johnston, R. (2010). Investigating gender differences in reading. *Educational Review*, 62(2), 175–187.
<https://doi.org/10.1080/00131911003637006>
- ²¹ Logan, S., & Medford, E. (2011). Gender differences in the strength of association between motivation, competency beliefs, and reading skill. *Educational Research*, 53(1), 85–94.
<https://doi.org/10.1080/00131881.2011.552242>

- ²² Marinak, B.A., & Gambrell, L.B. (2010). Reading motivation: Exploring the elementary gender gap. *Literacy Research and Instruction*, 49(2), 129–141.
<https://doi.org/10.1080/19388070902803795>
- ²³ Maubach, A.M., & Morgan, C. (2001). The relationship between gender and learning styles amongst A-level modern languages students. *Language Learning Journal*, 23(1), 41–47.
<https://doi.org/10.1080/09571730185200081>
- ²⁴ McGeown, S.P., Goodwin, H., Henderson, N., & Wright, P. (2012). Gender differences in reading motivation: Does sex or gender identity provide a better account? *Journal of Research in Reading*, 35(3), 328–336.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9817.2010.01481.x>
- ²⁵ Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., & Hooper, M. (2017). *PIRLS 2016 international results in reading*. International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
- ²⁶ OECD. (2014). *PISA 2012 results: What students know and can do* (Volume I, Revised edition). OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264208780-en>
- ²⁷ OECD. (2015). *Education at a glance 2015: OECD indicators*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/eag-2015-en>
- ²⁸ OECD. (2019). *Education at a glance 2019: OECD indicators*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>
- ²⁹ Reilly, D., Neumann, D.L., & Andrews, G. (2018). Gender differences in reading and writing achievement: Evidence from the National Assessment of Educational Progress (NAEP). *American Psychologist*, 74(4), 445–458.
<https://doi.org/10.1037/amp0000356>
- ³⁰ Ridgeway, C.L., & Correll, S.J. (2004). Unpacking the gender system: A theoretical perspective on gender beliefs and social relations. *Gender & Society*, 18(4), 510–531.
<https://doi.org/10.1177/0891243204265269>
- ³¹ Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- ³² Sadker, M., & Sadker, D. (1994). *Failing at fairness: How America's schools cheat girls*. MacMillan.
- ³³ Timperley, H. (2008). Teacher professional learning and development. International Bureau of Education.
- ³⁴ U.S. Department of Education. (2010a). *Encouraging girls in math and science: Sparking curiosity*. U.S. Department of Education, Doing What Works. Retrieved October 4, 2014, from http://dwww.ed.gov/practice/?T_ID=18&P_ID=37
- ³⁵ U.S. Department of Education. (2010b). *National education technology plan 2010*. U.S. Department of Education. Retrieved October 4, 2014, from <http://www.ed.gov/technology/netp-2010/recommendations>
- ³⁶ Valtin, R., & Mascia, T. (2021). Two perspectives to fostering children's literacy: Exploring the views of ELINET and M. Wolf.
- ³⁷ Voyer, D., & Voyer, S.D. (2014). Gender differences in scholastic achievement: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1174–1204.
<https://doi.org/10.1037/a0036620>
- ³⁸ Wang, J.H.Y., & Guthrie, J.T. (2004). Modeling the effects of intrinsic motivation, extrinsic motivation, amount of reading, and past reading achievement on text comprehension between U.S. and Chinese students. *Reading Research Quarterly*, 39(2), 162–186.
<https://doi.org/10.1598/RRQ.39.2.2>
- ³⁹ Willingham, W., & Cole, N. (1997). *Gender and fair assessment*. Mahwah, NJ: Erlbaum.